

معاونت امور توانبخشی

دستورالعمل شرایط و ضوابط اختصاصی مراکز توانبخشی معلولان (غیردولتی روزانه آموزشی و توانبخشی خانواده و کودک مبتلا به اختلالات شنوایی)

دستورالعمل شرایط و ضوابط اختصاصی مراکز توانبخشی معلولان
(غیردولتی روزانه آموزشی و توانبخشی خانواده و کودک مبتلا به اختلالات شنوایی)
(ظرفیت ۵۰ نفر)

مقدمه

نظر به اینکه بر اساس قانون تشکیل سازمان بهزیستی و بند ۹ ماده ۲۶ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۸۰/۱۱/۲۷ مجلس شورای اسلامی، صدور پروانه فعالیت برای ایجاد مراکز توانبخشی با هدف گسترش و ارتقاء سطح کیفی ارائه خدمات آموزشی، توانبخشی، مراقبتی به گروه هدف در جهت نیل به توانمندسازی آنان و کاهش تصدی گری دولت، بر عهده سازمان بهزیستی کشور می باشد، این دستورالعمل در اجراء قوانین فوق، با هم اندیشی متخصصان و کارشناسان مرتبط در سازمان بهزیستی کشور، بهزیستی استان ها، انجمن مراکز غیردولتی توانبخشی و انجمن های علمی، در سال ۱۳۹۶ بازنگری و تنظیم شده و پس از تصویب در شورای مدیران حوزه توانبخشی، به منظور اجراء ابلاغ می گردد.

ماده ۱

تعاریف

۱-۱- فرد مبتلا به اختلالات شنوایی

به فردی اطلاق می شود که مبتلا به نقص در دریافت محرکات شنیداری (افت شنوایی) و یا پردازش ادراکی محرکات شنیداری و فعالیت نوروبیولوژیکی زمینه در آن پردازش ها (اختلال پردازش شنیداری) می باشد.

۱-۲- خدمات توانبخشی کودکان مبتلا به اختلالات شنوایی

مجموعه اقدامات و خدمات ویژه کودکان اختلالات شنوایی جهت آسان نمودن ارتباط دریافتی و بیانی، با استفاده از وسیله تقویت کننده مناسب و ارائه آموزش های ویژه به این افراد می باشد.

۱-۳- مرکز غیردولتی روزانه آموزشی و توانبخشی خانواده و کودک مبتلا به اختلالات شنوایی

به مرکزی اطلاق می گردد که توسط افراد حقیقی و حقوقی با کسب مجوز از سازمان بهزیستی کشور (معاونت توانبخشی) تاسیس گردیده و طبق ضوابط و مقررات مندرج در این دستورالعمل، به کودکانی که از سنین شیرخوارگی به دلیل ابتلا به اختلالات شنوایی در یادگیری و بکارگیری گفتار و زبان دچار مشکلاتی شده اند و نیز به والدین این کودکان ارائه خدمت می نماید.

ماده ۲

شرایط تخصصی متقاضی و مسئول فنی

۲-۱: شرایط تخصصی متقاضی

- دارا بودن حداقل مدرک تحصیلی دکترای پزشکی عمومی یا کارشناسی ارشد در یکی از رشته های شنوایی شناسی یا گفتاردرمانی از دانشگاه های مورد تایید وزارت علوم تحقیقات و فناوری یا وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی با معدل بالاتر از ۱۵
- رعایت شرط معدل و رشته تحصیلی مذکور در بند فوق در خصوص مقطع کارشناسی متقاضی
- سابقه کار مرتبط با کودکان مبتلا به اختلالات شنوایی حداقل به مدت ۲ سال

۲-۲: شرایط تخصصی مسئول فنی

- دارا بودن حداقل مدرک تحصیلی کارشناسی در یکی از رشته های شنوایی شناسی یا گفتاردرمانی از دانشگاه های مورد تایید وزارت علوم تحقیقات و فناوری یا وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی با معدل بالاتر از ۱۵
  - سابقه کار مرتبط با کودکان مبتلا به اختلالات شنوایی حداقل به مدت ۲ سال
- تبصره:** برای افرادی که پیش از ابلاغ این دستورالعمل و بر مبنای مفاد دستورالعمل های پیشین موفق به اخذ پروانه های موافقت اصولی و مسئول فنی گردیده اند، شرایط مندرج در دستورالعمل های زمان اخذ مجوز، جاری خواهد بود.

ماده ۳

ضوابط پذیرش و شرایط ترخیص

۳-۱: ضوابط پذیرش

- پذیرش در این مرکز با توجه به تعاریف بند ۱-۱ این دستورالعمل، از سن شیرخوارگی تا سن ۱۵ سالگی، به صورت مختلط (دختر و پسر) و در صورت لزوم همراه با والدین، امکان پذیر است.
- تبصره:** ارائه خدمات آموزشی و توانبخشی به توانخواهان در شیفت مخالف مهد و یا مدرسه بلامانع است.

۳-۲: شرایط ترخیص

- چنانچه فرد بعد از دریافت خدمات مرکز به تشخیص تیم توانبخشی مرکز، به حدی از مهارت های گفتار و زبان دست یابد که بتواند با شرایط افراد عادی به صورت نسبی انطباق یابد، ترخیص خواهد گردید.

ماده ۴

فرایند ارائه ی خدمات در مرکز

پس از طی مراحل پذیرش، فرایند ارائه ی خدمات در مرکز به ترتیب ذیل صورت می پذیرد:

- ارزیابی تخصصی اولیه توسط اعضای تیم تخصصی و با همراهی والدین
- تشکیل پرونده ی تخصصی (درمانی، توانبخشی و آموزشی)
- تعیین اهداف توانبخشی فرد، به منظور توانمندسازی، جبران محدودیت های عملکردی و دستیابی وی به سطح بالاتری از مشارکت در زندگی فردی و اجتماعی و نهایتا افزایش کیفیت زندگی؛ در یک بازه ی زمانی مشخص – توسط تیم تخصصی – در جلسه ی گروهی
- تدوین و طراحی برنامه ی توانبخشی، منطبق با اهداف فوق و با مشخص شدن وظایف هریک از اعضای تیم
- اجرای برنامه آموزشی و توانبخشی و ثبت کلیه ی اقدامات، نتایج حاصله و اقدامات پیگیری در پرونده تخصصی

- ارزیابی دوره ای هر شش ماه یک بار
- برگزاری جلسات Case Conference به صورت هر سه ماه یک بار- با حضور کلیه افراد تیم توانبخشی و مربیان (و در صورت نیاز خانواده) و بررسی نتایج ارزیابی های دوره ای، به منظور مشخص شدن وضعیت پیشرفت و یا پسرفت فرد در روند توانبخشی و تعریف مجدد برنامه ی فوق در صورت پسرفت فرد
- ضبط و ذخیره فیلم جلسات ارزیابی های اولیه و دوره ای (هر ۶ ماه) به صورت الکترونیک (لوح فشرده، هارد و ...) برای مشخص شدن روند توانبخشی فرد
- آماده سازی فرد و خانواده جهت دستیابی به سطوح بالاتر

ماده ۵

خدمات آموزشی، توانبخشی

۱-۵: اقدامات توانبخشی آموزشی

- ثبت نام، تشکیل پرونده، ارجاع جهت ارزیابی اولیه و تعیین پروتکل های درمانی و توانبخشی کودک
- سطح بندی کودک بر اساس سن، میزان افت شنوایی و توانایی کودک
- آموزش مهارت های ارتباطی و آموزش مفاهیم زبانی و گفتاری تحت نظارت کارشناسان شنوایی شناسی و گفتار درمانی به منظور تاکید بیشتر بر استفاده از باقیمانده شنوایی و بکارگیری زبان و گفتار توسط مربی
- مشاوره و راهنمایی ادیولوژیک به والدین جهت آگاهی از ضرورت استفاده از وسیله کمک شنوایی نظیر سمعک (راهبری ادیولوژیک)
- برگزاری جلسات آموزشی و توانبخشی فردی و یا گروهی متناسب با شرایط کودک
- مشاوره روانشناسی با والدین جهت پذیرش معلولیت فرزند خود و همکاری در توانبخشی کودک
- ارزیابی و درمان اختلالات شنوایی توسط کارشناس شنوایی شناسی و ارائه ی آموزش های لازم به مربیان
- ارزیابی و درمان اختلالات گفتار و زبان توسط گفتاردرمانگر و ارائه ی آموزش های لازم به مربیان توسط کارشناس گفتاردرمانی
- برگزاری جلسات انفرادی و یا گروهی مشاوره و آموزش والدین و استفاده از تجربیات والدین موفق در راهنمایی سایر خانواده ها
- انجام کارهای دستی و هنری «نقاشی» توسط مربیان آموزش دیده
- بررسی عملکرد گوش میانی کودک با استفاده از تجهیزات مورد نیاز یا ارجاع کودک به کلینیک شنوایی و تامین هزینه مربوطه در موارد ضروری

تبصره ۱: ساعت فعالیت در این مراکز ساعت ۸ صبح الی ۱۳ و روزهای پنجشنبه از ساعت ۸ صبح الی ۱۲ می باشد.

تبصره ۲: این مراکز در صورت نیاز و با هماهنگی سازمان بهزیستی می توانند در شیفت بعدازظهر نیز ارائه ی خدمت نمایند. ساعت کار در شیفت بعدازظهر از ساعت ۱۳ تا ۱۹ می باشد.

تبصره ۳: فعالیت بعدازظهر مراکز می تواند ادامه فعالیت شیفت صبح و یا فعالیتی با موضوع فعالیت های صبح و با مجوز سازمان های ذیربط باشد.

تبصره ۴: در صورت وجود ظرفیت خالی یارانه ای در شیفت صبح، مرکز می تواند با رعایت کلیه ضوابط و مقررات و ساعات کاری حاکم بر شیفت صبح، در شیفت بعدازظهر نسبت به پذیرش کودک یارانه بگیر اقدام نماید.

تبصره ۵: ارائه میان وعده ی با کیفیت (مطابق شیوه نامه ابلاغی از سوی سازمان)، به همه ی خدمت گیرندگان شیفت صبح

و عصر و سرو ناهار برای کودکانی که هنگام ظهر در مرکز حضور دارند، الزامی است.

تبصره ۶: یارانه کامل در همراه (در صورت تامین از سوی سازمان) به ازای حداقل حضور ۱۰ روزه و برخورداری کودک و یا خانواده وی، از خدمات (انفرادی و یا گروهی) مرکز، تعلق خواهد گرفت.

تبصره ۷: ارائه خدمات تخصصی توانبخشی تکمیلی در منزل (مطابق شیوه نامه ابلاغی) امکان پذیر است.

تبصره ۸: حضور هر کودک به همراه یکی از والدین (ترجیحاً مادر) در مرکز در دو ماه اول پذیرش، الزامی است و پس از این دوره، حضور والدین با توجه به نیاز کودک و مادر، و با هماهنگی مرکز انجام خواهد شد.

۲-۵: اقدامات فوق برنامه

برگزاری اردوهای یک روزه جهت افزایش درک مفاهیم

ماده ۶

نیروی انسانی

۱-۶: نیروی انسانی تخصصی

- مسئول فنی: به صورت تمام وقت
- کارشناس شنوایی شناسی : یک نفر تمام وقت یا دو نفر پاره وقت
- کارشناس گفتار درمانی: یک نفر تمام وقت یا دو نفر پاره وقت
- مربی آموزشی: سه تا پنج نفر تمام وقت
- کارشناس روانشناسی یا مشاور: یک نفر دو روز در هفته
- مربی امور هنری، ورزشی (یا بازی): هفته ای ۶ ساعت

تبصره ۱: در مناطق محروم از نیروی انسانی می توان به جای یک نفر کارشناس تمام وقت شنوایی شناسی، از یک نفر کارشناس شنوایی شناسی پاره وقت و یک نفر کارشناس گفتار درمانی پاره وقت استفاده کرد.

تبصره ۲: هریک از نیروی انسانی تخصصی (به غیر از مربی آموزشی) در صورت انطباق شرایط با مسئول فنی، می تواند به عنوان مسئول فنی معرفی شود.

تبصره ۳: مربیان آموزشی در صورت گذراندن دوره ی هنری و ورزشی مصوب سازمان بهزیستی کشور می توانند به طور همزمان به عنوان مربی هنری، ورزشی (یا بازی) انجام وظیفه نمایند.

تبصره ۴: مدیریت مرکز می تواند در صورت نیاز از خدمات سایر متخصصین توانبخشی (کاردرمانی و ...) جهت ارتقاء توانمندی های کودکان بهره گیرد.

۲-۶: نیروی انسانی غیر تخصصی

- آشپز یک نفر (در صورت عقد قرارداد با شرکت های تهیه ی غذا، نیازی به بکارگیری آشپز وجود ندارد)
- خدمه: یک نفر تمام وقت

تبصره ۵: کلیه کارکنان تخصصی هر مرکز موظفند در دوره های آموزشی مرتبط که از سوی سازمان بهزیستی کشور مشخص می شود، شرکت نمایند.

تبصره ۶: تعداد پرسنل پیشنهادی در این دستورالعمل مربوط به مرکز با ظرفیت ۵۰ نفر بوده و لذا در مراکز با ظرفیت بالاتر

و یا پایین تر باید به نسبت تعداد هر گروه نیروی انسانی مشخص گردد.

ماده ۷

شرح وظایف نیروی انسانی

۷-۱- کارشناس شنوایی شناسی

- حضور در مرکز منطبق با دستورالعمل
- تشکیل پرونده، نوشتن شرح حال و تاریخچه، تعیین اهداف و برنامه درمانی آموزشی برای هریک از کودکان دریافت کننده ی خدمت
- ثبت گزارشات و نتایج مداخلات درمانی (مستندسازی اقدامات در پرونده)
- همکاری تیمی در تعیین سطح کودک بر اساس توانمندی های ارتباطی و سطح زبانی جهت طبقه بندی کلاس های آموزشی
- راهبری و اجرای برنامه های توانبخشی شنوایی
- تهیه و تدوین برنامه درمانی بر اساس میزان افت شنوایی و توانمندی های هر کودک و نوع روش های درمانی متناسب با هر کودک
- همکاری تیمی در اجرای روش های درمانی توانبخشی شنوایی با هدف افزایش بهره مندی از باقیمانده شنوایی
- تشکیل جلسات انفرادی و گروهی درمان و مشاوره
- نظارت و پیگیری اجرای صحیح برنامه های آموزشی توسط مربی و خانواده
- مشاوره و راهنمایی والدین در جهت :
  - پذیرش اختلالات شنوایی کودک با توجه به توانمندی های وی
  - چگونگی ارتباط با کودک مبتلا به اختلالات شنوایی
  - همکاری در امتداد آموزش های ارائه شده
- اطمینان از عملکرد مطلوب وسیله کمک شنوایی مورد استفاده کودکان
- همکاری تیمی در تجزیه و تحلیل و ثبت نتایج ارزیابی و درمان در هر کودک به منظور آگاهی از پیشرفت کودک
- نظارت و پیگیری در انجام آزمونهای ادواری مورد نیاز
- برگزاری کلاس های آموزشی برای مربیان

۷-۲- کارشناس گفتار درمانی

- حضور در مرکز منطبق با دستورالعمل
- تشکیل پرونده، نوشتن شرح حال و تاریخچه، تعیین اهداف و برنامه درمانی آموزشی برای هریک از کودکان دریافت کننده ی خدمت
- ثبت گزارشات و نتایج مداخلات درمانی (مستندسازی اقدامات در پرونده)
- همکاری تیمی در تعیین سطح کودک بر اساس توانمندی های ارتباطی جهت طبقه بندی کلاس های آموزشی
- ارزیابی دوره ای و تشخیص اختلالات گفتار و زبان در هر یک از کودکان مبتلا به اختلالات شنوایی
- تهیه و تدوین برنامه درمانی بر اساس میزان افت شنوایی و توانمندی های هر کودک و نوع روش های درمانی متناسب با هر کودک
- همکاری تیمی در اجرای روش های درمانی توانبخشی شنوایی با هدف رشد مهارت های گفتار و زبان و توسعه

ارتباط

- تشکیل جلسات انفرادی و گروهی درمانی و مشاوره
- مشاوره و راهنمایی والدین در جهت :
  - پذیرش اختلالات شنوایی کودک با توجه به توانمندی های وی
  - پیشگیری از تشدید اختلالات گفتار و زبان
  - چگونگی ارتباط با کودک مبتلا به اختلالات شنوایی
  - همکاری در امتداد آموزش های ارائه شده
- تجزیه و تحلیل و ثبت نتایج ارزیابی و درمان در هر کودک
- برگزاری کلاس های آموزشی برای مربیان جهت آشنایی بیشتر با انواع اختلالات گفتار و زبان در کودکان مبتلا به اختلالات شنوایی و چگونگی برقراری ارتباط با آنها
- ارائه خدمات مرتبط با رفع مشکلات تنفسی، بلع و کنترل آبریزش دهان

۳-۷- مربی آموزشی

- حضور در مرکز منطبق با دستورالعمل
- برقراری ارتباط با کودک مبتلا به اختلالات شنوایی و چگونگی جلب اعتماد کودک و خانواده وی
- تلاش در جهت پرورش کودکان در ابعاد زیستی، روانی و اجتماعی
- اطمینان از سلامت وسیله کمک شنوایی کودک تحت نظر شنوایی شناس به صورت روزانه
- اجرای برنامه آموزش روزانه کودکان در چار چوب برنامه های پیش بینی شده
- توجه به حضور و غیاب کودکان و اعلام غیبت آنها به مسئول فنی مرکز
- جدا کردن کودک بیمار از سایر کودکان و اطلاع موضوع به مسئول فنی
- اجرای صحیح برنامه تغذیه (میان وعده و ناهار) کودکان
- نظارت بر چگونگی وضع بهداشت فردی کودکان
- طرح مسائل و مشکلات کودکان با مسئول فنی مرکز همراه با پیگیری جهت حل آن
- حضور در دوره های آموزشی مرتبط با حوزه فعالیت آنان به تشخیص مسئول فنی

تبصره ۱: مربی باید دقیقاً در جریان فعالیت های آموزشی و توانبخشی انجام شده برای هر کودک باشد و در اجرای صحیح این فعالیت ها با خانواده کودک همکاری داشته و آموزش های لازم در خصوص این فعالیت ها را به خانواده ارائه نماید.

تبصره ۲: مربیان کودک بایستی دارای صلاحیت و شرایط لازم من جمله دانش و مهارت های کافی در ارائه خدمات مورد نیاز به کودکان مبتلا به اختلالات شنوایی باشند و جهت تکمیل دانش و مهارت خود، آموزش های مورد نیاز را فرا گیرند.

۴-۷- کارشناس روانشناسی

- حضور در مرکز منطبق با دستورالعمل
- تشکیل پرونده، نوشتن شرح حال و تاریخچه، تعیین اهداف و برنامه درمانی آموزشی برای هریک از کودکان دریافت کننده ی خدمت
- ثبت گزارشات و نتایج مداخلات درمانی (مستندسازی اقدامات در پرونده)
- ارائه ی مشاوره به والدین جهت پذیرش معلولیت فرزند خود و همکاری برای دریافت خدمات توانبخشی
- ارزیابی وضعیت روانی اجتماعی کودک و خانواده
- انتقال تجارب خانواده های موفق به سایر خانواده ها از طریق برگزاری جلسات مشترک

- هدایت فرد و خانواده به بهره گیری از خدمات توانبخشی
- آماده نمودن خانواده برای روند پذیرش و ترخیص از مرکز
- هدایت و ارجاع خانواده های کودکان به مراکز مشاوره ژنتیک تحت نظارت سازمان (از طریق ارائه معرفی نامه به خانواده ها برای برخورداری از خدمت ویزیت ژنتیک به صورت رایگان)
- هدایت و ارجاع خانواده های کودکان واجد شرایط و در سنین پیش دبستانی، برای حضور در مهد و یا کلاس های پیش دبستانی و دریافت خدمات (یک روز در هفته) مطابق شیوه نامه ابلاغی

۵-۷- مربی امور هنری، ورزشی و بازی

- حضور در مرکز منطبق با دستورالعمل
- آموزش لازم مهارت های هنری جهت دست یابی به اهداف توانمندسازی
- آموزش مهارت های ADL در قالب فعالیت های هنری و ورزشی
- ارائه آموزش های لازم برای دستیابی به مهارت های هنری و بدنی
- طراحی بازی های مناسب برای تسهیل فرایند آموزش و توانبخشی کودکان
- آموزش فعالیت های گروهی به کودکان
- ایجاد حس همکاری در کودکان جهت ادامه و پیگیری برنامه های هنری و ورزشی با هماهنگی روانشناس مرکز
- در این زمینه
- مستند سازی اقدامات در پرونده توانبخشی

ماده ۸

فضای فیزیکی

- اتاق مسئول فنی و روان شناس به صورت مشترک، مساحت حداقل ۹ متر مربع
- تعداد ۴ کلاس آموزش به ابعاد ۳×۴ متر، حتی المقدور دور از سروصدا و ترجیحاً با دیوارهای آکوستیک و در هر کلاس به طور میانگین تعداد ۶ تا ۸ کودک
- اتاق تربیت شنیداری به مساحت ۹ متر مربع، حتی المقدور دور از سروصدا و ترجیحاً بادیوارهای آکوستیک
- اتاق گفتاردرمانی به مساحت ۹ متر مربع، حتی المقدور دور از سروصدا و ترجیحاً بادیوارهای آکوستیک
- اتاق آزمایش های ادیولوژیک به مساحت ۱۲ متر مربع، دور از سروصدا و بادیوارهای آکوستیک
- اتاق آموزش، مشاوره و استقرار والدین به مساحت ۱۲ متر مربع
- فضای مناسب فعالیت های هنری، ورزشی و بازی
- سرویس بهداشتی معمولی و مخصوص کودک هر کدام یک عدد

ماده ۹

تجهیزات و لوازم تخصصی

۱-۹- منابع آموزشی و توانبخشی مورد نیاز کودکان و مربیان

- کتابهای مأخذ برای کادر آموزش
- فیلمهای مناسب کودکان و والدین آن ها

- لوح های فشرده برای آموختن صداهای محیطی و غیره جهت کودکان (مجموعه های ببین و بشنو)
- بازی های حافظه
- پازل ها (صورت، میوه ها، حیوانات، اندام های بدن و ....)
- پوسترها (آموزش فصول و ایام هفته و ....)
- کتب مصور کودکان (کتاب مصور همخوانها، کتاب آموزش مفاهیم، کتاب داستان سریال، کارت های سریال)
- لوح های فشرده از ترانه های شاد کودکان
- وسایل آموزشی جهت تشخیص اندازه ها، رنگ ها، آشنایی با اعداد و ...
- کارت های آموزشی
- استتوسکوپ
- تخته های آموزشی
- رایانه
- وجود نرم افزارهای مورد نیاز کودکان مبتلا به اختلالات شنوایی
- وسایل کمک توانبخشی شنوایی
- اتوسکوپ
- صداسازها (طبل، سوت، جفجغه، وسایل بازی صدادار و ....)
- وسایل سمعی و بصری (ضبط صوت و ....) و کامپیوتر
- وسایل بازی کودکان (ابزاری مانند ساختمان سازی، لگو، توپ، ماشین، عروسک و ....)

۴-۹- تجهیزات و وسایل مورد نیاز در اتاق آموزش و مشاوره مادران یا مراقبین کودک

- برای هر کلاس یک میز تحریر
- تعداد ده عدد صندلی مخصوص بزرگسال
- وسایل سمعی و بصری مورد نیاز
- تخته وایت برد